

Ihmisoikeuskeskus

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden
oikeuksista (CRPD)

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Sisältö

- Syntyhistoria
- Paradigmamuutos
- Vammaisuuden määritelmä
- Vammaisyleissopimuksen rakenne ja sisältö
 - Yleiset periaatteet
 - Kansallinen täytäntöönpano ja seuranta
 - Kansainvälinen valvonta ja raportointi
 - Valinnainen pöytäkirja

Syntyhistoria ja tarkoitus

- Arviolta 10 % maailman väestöstä vammaisia henkilöitä (650 milj.)
- Heistä 80 % asuu ”kehitysmaissa”.
- Olemassa olevia ihmisoikeussopimuksia ei hyödynnetty riittävästi vammaisten henkilöiden hyväksi.
- Vammaissopimuksen tarkoitus: edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista.

Paradigman muutos

- Paradigman muutos: asennoituminen ja menettelytavat liittyen vammaisiin henkilöihin.
- Ei enää yhteiskunnallisen hoivan ja lääketieteellisen hoidon kohteita.
- Oikeuksien haltijoita ja aktiivisia toimijoita.
- Kykeneviä käyttämään oikeuksiaan ja tekemään itseään koskevia päätöksiä.
- Vammaisten henkilöiden synnynnäisen ihmisarvon kunnioittaminen.
- Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa vammaisiin henkilöihin.

Vammaisuuden määritelmä

- Ei yksioikoista määritelmää.
- Vammaisuus on kehittyvä, dynaaminen käsite.
- Pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma.
- Vammaisuus on seuraus sellaisesta vuorovaikutuksesta vammaisten henkilöiden ja asenteista sekä ympäristöstä johtuvien esteiden välillä, joka estää täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.
 - Vammaisuus on seurausta yksilöiden ja ”ei-inklusiivisen” yhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta.

Rakenne ja keskeiset periaatteet (1/2)

- Avaimet sopimuksen tulkintaan ja ymmärtämiseen (1–9 artikla)
 - Artikla 1: *Tarkoitus, vammaisuuden käsite*
 - Artikla 2: *Määritelmät* (viestintä, kieli, syrjintä vammaisuuden perusteella, kohtuullinen mukauttaminen ja kaikille sopiva suunnittelu)
 - Artikla 3: *Yleiset periaatteet*
 - Artikla 4: *Yleiset velvoitteet*
 - Artikla 5: *Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus*
 - Artikla 6-7: *Vammaiset naiset ja vammaiset lapset*
 - Artikla 8: *Tietoisuuden lisääminen*
 - Artikla 9: *Esteettömyys ja saavutettavuus*

Rakenne ja keskeiset periaatteet (2/2)

- Kansalliset toimenpiteet (oikeudet) 10–31 artikla
- Kansainvälinen yhteistyö 32 artikla
- Kansallinen valvontajärjestelmä 33 artikla
- Kansainvälinen valvontajärjestelmä 34–39 artikla
- Loppumääräykset 40-50 artikla

Vammaisyleissopimuksen yleiset periaatteet

	Osallisuus ja osallistuminen		Lasten kehittyvien kykyjen kunnioittaminen
	Tasa-arvo		Erilaisuuden ja monimuotoisuuden kunnioittaminen
	Esteettömyys ja saavutettavuus		Syrjimättömyys
	Mahdollisuuksien yhdenvertaisuus		Synnynnäisen arvon kunnioittaminen

Vammaisyleissopimuksen yleiset periaatteet (1/5)

1. Henkilöiden synnynnäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden kunnioittaminen
 - synnynnäinen arvo (*inherent dignity*): kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia ja oikeuksien haltijoita, eikä ketään tule täten kohdella syrjivästi.
 - Itsemääräämisoikeus (*individual autonomy*): kansainvälisen oikeuden mukaan pitää sisällään mm. oikeuden kehittää omaa yksilöllisyyttään, osallistua aktiivisesti poliittisiin prosesseihin, koskemattomuuteen ja elämään yhteisössä.
 - Riippumattomuus (*independence*): oikeus tehdä omia valintojansa henkilökohtaisissa asioissa vapaasti ja tietoisesti sekä osallistua oman asuinpaikkansa yhteiskuntaan.

Vammaisyleissopimuksen yleiset periaatteet (2/5)

2. Syrjimättömyys (yhdenvertaisuus)

- Kansainvälisen oikeuden perusperiaate.
- Sitoudutaan varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräinen toteutuminen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella.
- Kohtuullinen mukauttaminen: yksittäistapauksissa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja jolla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vammaisyleissopimuksen yleiset periaatteet (3/5)

3. Täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus (*inclusion*) yhteiskuntaan.

- Tarkoituksena taata vammaisten henkilöiden vaikuttamismahdollisuudet heitä koskevissa asioissa ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen elämään.
- Täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan tunnustetaan sopimuksessa:
 - Yleisenä periaatteena (artikla 3)
 - Yleisenä velvoitteena (artikla 4)
 - Oikeutena (artiklat 9, 19, 29 ja 30)
 - Osallistuminen seurantamenettelyyn (artikla 33)

Vammaisyleissopimuksen yleiset periaatteet (4/5)

4. Esteettömyys ja saavutettavuus

- Periaate tarkoittaa kaikkien sellaisten esteiden poistamista, jotka estävät tai vaikeuttavat oikeuksien täysimääräistä toteutumista.
- Esteettömyys ja saavutettavuus on yhtä aikaa oikeus ja väline.
- Esteettömyys ja saavutettavuus taattava:

ARTIKLA 12 **ARTIKLA 13** **ARTIKLA 19** **ARTIKLA 21**

ARTIKLA 24 **ARTIKLA 25** **ARTIKLA 27** **ARTIKLA 28**

ARTIKLA 29 **ARTIKLA 30** **ARTIKLA 31** **ARTIKLA 32**

Vammaisyleissopimuksen yleiset periaatteet (5/5)

5. Mahdollisuuksien yhdenvertaisuus
 - Positiivinen erityiskohtelu
6. Erilaisuuden kunnioittaminen ja vammaisten henkilöiden hyväksyminen osana ihmisten monimuotoisuutta ja ihmiskuntaa
 - Paradigmamuutos: perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen.
7. Naisten ja miesten välinen tasa-arvo
 - Sukupuolesta riippumatta yhtäläiset oikeudet
8. Vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä.
 - Artikla 7: Vammaisilla lapsilla oikeus kaikkiin perus- ja ihmisoikeuksiin, huomiotava lapsen etu ja oikeus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi.

Vammaisyleissopimuksen oikeudet (1/2)

- ARTIKLA 5** | Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- ARTIKLA 10** | Oikeus elämään
- ARTIKLA 12** | Oikeustoimikelpoisuus
- ARTIKLA 14** | Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen
- ARTIKLA 15** | Vapaus kiduksesta
- ARTIKLA 16** | Vapaus hyväksikäytöstä ja väkivallasta
- ARTIKLA 17** | Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen
- ARTIKLA 18** | Oikeus liikkumiseen ja kansalaisuuteen
- ARTIKLA 19** | Oikeus itsenäiseen elämään ja elämään yhteisössä
- ARTIKLA 21** | Oikeus sanan- ja mielipiteenvapauteen

Vammaisyleissopimuksen oikeudet (2/2)

- ARTIKLA 22** | Oikeus yksityisyyteen ja luottamuksellisuuteen
- ARTIKLA 23** | Oikeus avioliittoon, perheeseen ja henkilökohtaisiin suhteisiin
- ARTIKLA 24** | Oikeus koulutukseen
- ARTIKLA 25** | Oikeus hyvään terveyteen
- ARTIKLA 27** | Oikeus työhön
- ARTIKLA 28** | Oikeus riittävän hyvään elintasoon
- ARTIKLA 29** | Oikeus osallistua politiikkaan
- ARTIKLA 30** | Oikeus osallistua urheiluun ja vapaa-ajan toimintaan

Kansallinen täytäntöönpano ja seuranta

- Yhteystaho: ulkoministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö
- Koordinaatiomekanismi: Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta, VANE
- Itsenäinen mekanismi: eduskunnan oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus ja ihmisoikeusvaltuuskunta (kansallinen ihmisoikeusinstituutio).
- Pysyvä osallistamismekanismi: Vammaisten ihmisoikeuskomitea (VIOK)

Kansainvälinen valvonta ja raportointi

- Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea
 - 18 asiantuntijajäsentä, jotka toimivat henkilökohtaisessa ominaisuudessaan.
 - Käsittelee sopimusosapuolten määräaikaishraportteja.
 - Laatii yleiskommentteja vammaisyleissopimuksen artikloista.
 - 12 artikla: yhdenvertaisuus lain edessä
 - 9 artikla: esteettömyys ja saavutettavuus
 - 6 artikla: vammaiset naiset ja tytöt
 - 24 artikla: oikeus inklusiiviseen opetukseen
 - 19 artikla: oikeus itsenäiseen elämään ja elämään yhteisössä
 - 5 artikla: tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
 - 4(3) ja 33(3) artiklat: osallistaminen toimeenpanoon ja seurantaan

Valinnainen pöytäkirja

- Lisätehtäviä komitealle:
 - Yksittäisille henkilöille samoin kuin henkilöryhmille oikeus tehdä vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle valituksia väitetyistä yleissopimuksella tunnustettujen oikeuksien loukkauksista.
 - Mahdollisuus käynnistää vakavien ja järjestelmällisten loukkausten tutkintamenettely.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

info@ihmisoikeuskeskus.fi

www.ihmisoikeuskeskus.fi

www.facebook.com/Ihmisoikeuskeskus

Twitter: @FIN_NHRI